

ERTUĞRUL ÖZKÖK: YENİ TÜRK İNSANI'NIN HEYKELTRAŞI

12 Eylül 1980 sonrası toplumda yaşanan değişim

12 Eylül 1980 askerî darbesi sadece siyasi hayatın değil, toplumsal ve ekonomik hayatın da çok büyük bir değişime uğradığı bir milattır. Muhalefetin, sendikaların susturulduğu tüm yetkilerin MGK'da toplandığı darbe sonrasındaki olağanüstü dönemde ekonomide köklü bir değişiklik yaratmayı hedefleyen 24 Ocak 1980 tarihli reform paketi gerçek anlamda uygulamaya konularak amaca ulaşıldı. Gerçekleşen bu değişim yüksek gümrük oranları ve kota sistemiyle korunan, devletçi yanları ağır basan bir iktisadi yapının ithalatın tamamıyla serbest bırakıldığı, serbest teşebbüse, özel sektöre öncelik tanıyan ve liberal ekonomi anlayışının egemen olduğu bir yapıya dönüşmesiydi. Böyle bir dönüşümün en önde gelen aktörleri ve uygulayıcıları ise işadamları ve özel sektörün beyaz yakalı çalışanlarıydı. 12 Eylül darbesini takip eden seksenli yıllarda Amerikan tarzı girişimci kültürü Türk toplumsal hayatına gitgide daha çok nüfuz etti. Bunun doğal bir sonucu olarak da “yuppi”, “profesyonel yönetici”, “genç yönetici ve işadamları” gibi kavramlar sadece iş âleminin aşına olduğu bir terminoloji olmaktan çıkıp günlük hayatın sıradan terimleri, dergi ve gazetelerin en çok yer verdikleri konularından biri haline geldi.¹ Bu kabuk değiştirme, doksanlı yıllarda kendini çok daha fazla belli edecek olan bir değişimin öncü sinyalleriydi. Liberal ekonominin kuralsız bir şekilde uygulanması, ihracat seferberliği, yabancı sermayeye tanınan imtiyazlarla birlikte Türkiye'ye yerleşen yabancı sermayeli şirket sayısının artması, bankacılık ve finans sektörünün son derece süratli bir şekilde büyümesi gibi etkenler neticesinde özel sektörün nitelikli eleman arayışı arttı. Bu arayışa cevaben de, başta Amerika olmak üzere, yurtdışında yüksek öğrenim gören ve daha sonra geri dönüp özel sektörde yönetici olarak çalışmaya başlayan Türk gençlerinin sayısı da arttı. Artık devir, 1968'de önce Fransa'da başlayıp daha sonra tüm dünya ve bu arada Türk gençliğini de kasıp kavuran, “devrim”i gerçekleştirecek ideolojilerin devri değil, girişimcilerin, profesyonel yöneticilerin devriydi.

12 Eylül sonrası basında yaşanan değişim ve *Hürriyet*'in yeri

¹ Bu konuda öncü bir inceleme için bkz. Hayri Kozanoğlu, *Yuppieler, Prenslar ve Bizim Kuşak*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993.

12 Eylül sonrasında iş dünyasında yaşanan değişimin bir benzerine basında rastlandı. Basında yaşanan en büyük değişim gazete sayılarının azalması, tiraj arttırma kaygısıyla gazetelerin birbirleriyle kıran kırana bir mücadeleye girmeleri ve en nihayet mesleğin alt basamaklarından gelerek gazete sahibi olan geleneksel patron tipinin yerini medyayı holdinglerin yatırım yapabilecekleri kârlı bir sektör olarak değerlendiren büyük işadamlarına bırakmasıydı. Gazetelerin el değiştirmesi ve büyük sermayenin basın alanına girmesiyle birlikte basın artık bir ticari işletme, *Hürriyet* gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök'ün deyişiyle, bir "business" haline geldi. Basının ezeli kaygısı olan tiraj rekabeti özellikle "üç büyükler", yani *Sabah*, *Milliyet* ve *Hürriyet* gazeteleri arasında cereyan etti. Tiraj yarışmasında gazetelerin en çok önem attıkları unsur 1980 sonrasında toplumda yaşanan değişime ayak uydurabilecek, daha başka bir deyimle okuyucunun değişen dünya bakışına, toplumsal ve kültürel değerlerine cevap verebilecek bir gazete yayımlamaktı. Bunu ilk gerçekleştiren ve dolayısıyla büyük bir tiraja erişen *Sabah*'tı. *Sabah* gazetesi, eski Genel Yayın Yönetmeni Zafer Mutlu'nun deyişiyle, "yükselen değerler"e hitap etti. "Yükselen değerler" den kasıt neydi? "Yükselen değerler" artık bir lokma ekmekle yetinmemek, vizyon sahibi olup hedefi büyük tutmak, hayatta başarılı olmak, vasatın üzerinde rahat bir hayat sürece kadar yeterli bir geliri temin etmek, bu düzeye eriştikten sonra da hayatın tadını doya doya çıkarmak, bunu da Batılıların adabına uygun olarak, frenklerin tabiriyle ve bir dönem *Sabah*'ın bir sayfasının taşıdığı adla, "gusto" ile yapmaktı.²

Hürriyet gazetesi yayın hayatına atıldığı 1 Mayıs 1948 tarihinden itibaren bir "referans gazetesi" olma özelliğini taşıdı. Logosunun yanında bulunan Türk bayrağı, Atatürk silueti ve "Türkiye Türklerindir" sözüyle de kemalist, milliyetçi ve devletçi bir tavrı benimsediğini de âlenen ilan etti. Günümüzde de yüksek tirajından, özgün haber kaynaklarına ulaşabilme becerisine sahip gazeteci kadrosundan dolayı da gazete denildiğinde akla ilk gelen isimdir. Bu nedenle *Hürriyet*'in hitap ettiği okur kitlesinin genişliği ve basın camiasındaki önemi, *Hürriyet*'in deyişiyle,³ "Türk basınının Amiral Gemisi" olma özelliği gözardı edilmediği takdirde günümüz gazetecileri ve genel yayın yönetmenleri arasında Ertuğrul Özkök'ün neden ayrı bir önem taşıdığı kolaylıkla anlaşılabilir. *Hürriyet* gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök'ün toplumsal

² *Sabah* gazetesinin yüксеle değerleri temsil etmesiyle ilgili bir ilk çalışma için bkz. Can Kozanoğlu, *Cilalı İmaj Devri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s. 113-120. *Sabah* gazetesinin hikâyesi için bkz. Metin Münir, *Sabah Olayı*, Altın Kitaplar, İstanbul, 1993.

³ Bu tabir *Hürriyet*'in ellinci kuruluş yıldönümü için yayınlanan anı kitabının başlığıdır: *Amiral Gemisi'nin Seyir Defteri 1948-1998*, Bir TV, İstanbul, 1998

içerikli yazılarıyla okura vermeye çalıştığı mesaj tahlil edilirken, bu yazıların 12 Eylül 1980 sonrasında toplumda yaşanan değişimden güç aldıklarını da unutmamak gerekir.

Özkök ve ideolojilerin sonu

22 Nisan 1990 tarihinde *Hürriyet* gazetesi Genel Yayın Yönetmeni görevine atanan⁴ ve kendisi de bir “68 kuşağı mensubu” olan Özkök’ün dünyaya bakışı son derece pragmatik ve yalındır: İdeolojiler artık ölmüştür, sağ ve özellikle sol ideolojiler uğruna verilen mücadele anlamsızdı. Bu mücadele uğruna ölenler kendilerini boşuna telef etmişlerdir. Şayet bugünleri yaşasalardı 1980 sonrasındaki değişim muhakkak surette onları da etkileyecek ve ehlileştirecekti. Bu yaklaşımın en iyi ifade bulduğu iki yazıdan biri Özkök’ün Güneş Taner, Bahattin Yücel ve 1994 yerel seçimlerinde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığına adaylıklarını koyan İlhan Kesici ve Zülfü Livaneli ile birlikte Ortaköy’de yeni açılan ve dünyada halen sosyalizmle yönetilen tek devletin adını taşıyan Küba Bar’da geçirdiği bir gecedir. Özkök’ün geceyi tasvir ettiği yazısında Güneş Taner’in “iri purosunu” ve “güzel Küba kokteylleri ve romları”nın eşliğinde hep bir ağızdan söylenen “Comandante Che Guavera”, “Guantanamo” ve “Venceremos” şarkıları bu eski sosyalist ve devrimcileri bir anlığına 1968’li yıllara geri götürdü ve Özkök’ü felsefi düşüncelere sevketti:

“Çoğumuz liberal ekonomiye inanıyoruz, ama hepimiz bu sosyalist şarkıları söylüyoruz. Hayat değişiyor. İdeoloji gidiyor, geriye müziğin romantizmi kalıyor. Hepimiz geçmişimizle barışıyoruz. Marksizm, arkasından anti Marksizm ve şimdi bütün bir geçmişle barışma...” (*Hürriyet*, 30 Ocak 1994).

Özkök Küba Bar’ın havasına kapılarak yaptığı vicdan muhasebesi sonucunda vardığı bu sonuca bir diğer yazısında bir daha değindi, ancak bu kez bunu bir okur mektubuna yer vererek yaptı. Özkök, “Değişen Türkiye’nin yeni insan mozağinden bir örnek” şeklinde sunarak içerdiği görüşleri benimsediğini ilan ettiği ve “tam bir okuyucu manifestosu” diye tanıtarak yer verdiği mektupta, kendisini “78’ler, 80’lerden” diye tarif eden okur o yıllardaki sağ-sol çatışmalarının yarattığı kaosu anlamsızlığını ve lüzumsuzluğunu vurguladıktan sonra şu sonuca vardı:

“Bugün ticaretle uğraşıyorum. Bu ülkeyi çok sevdiğimi anladım. Bu ülkenin insanlarını çok sevdiğimi anladım. Hiçbirinin burnunu bile kanatmaya tahammül edemeyecek kadar çok sevdiğimi... Bu ülke için, dünyadaki en son yeniliği, dünyadaki en güzel şeyi getirmekle görevli olduğumu anladım. Bu ülkeye döviz kazandırmam gerektiğini anladım. Bu ülke için çalışmam gerektiğini anladım. Bu ülke için

⁴ Tülay Günel Ulusoy, “Halkın düzeyi Türk basınını geçmiştir”, *Ekonomik Panorama*, 12 Ağustos 1990, s. 38-40.

ölmek değil, yaşamak gerektiğini anladım. Bu milleti bildiğimden daha çok sevdiğimi anladım.” (*Hürriyet*, 24 Mayıs 1992).

Özkök 68’li kuşağın devrimle gerçekleştirmek istediği yapısal ve toplumsal değişimin “1980’lerin Özal kuşağı”nın, yani iyi eğitilmiş, yabancı dillere hakim, ellerinin doğal bir uzantısı haline gelmiş olan Samsonite çantalı, dizüstü bilgisayarlı yeni genç bir teknokrat kuşağın elde edeceği ihaleler, ihracat satış sözleşmeleri ve müteahhitlik kontratları sayesinde gerçekleşmekte olduğuna inanmaktadır: “Onlar, dağlarda telef olmadan, eline silah almadan, cana kıymadan, cinayet işlemeyen de dünyanın değiştirebileceğini ispat ediyorlar.” (*Hürriyet*, 1 Ekim 1995).

Özkök ve “hayatın gerçek tadı”

Seksenli ve doksanlı yıllarda toplumsal hayatı belirleyen unsurlarından bir tanesi “iyi yaşama” sloganıdır. “İyi yaşama” sadece en nitelikli ürünleri kullanma ve tüketme ayrıcalığı değildir. İyi yaşama, duyguların ve hayata bakışın süzgeçten geçip estetik bir güzelliğe ulaşmasıdır da aynı zamanda. Özkök için “iyi yaşama”nın en önemli simgelerinden biri hem yalınlığı ve doğaya dönüşü temsil eden, hem de doğum yeri olan Ege kıyılarını hatırlatan zeytinyağı ve ekmektir. Ancak hem zeytinyağının, hem de ekmeğin rafine bir estetik sunuma haiz olması şarttır. Özkök zeytinyağını şöyle tarif etmekte: “Zeytinyağı sadece bir gıda değildir. Zeytinyağı bir zihniyet, bir tarzıdır. Bir hayata bakış açısı, hayatı yaşama biçimidir. Zeytinyağı gıdanın Haute couture’üdür.” Özkök’ün zeytinyağına methiye döşemesine yol açan neden hem Mudo’nun hem de Komili’nin klasik zeytinyağı markalarının ambalaj tasarımlarını baştan aşağı değiştirmeleri ve ürünü daha estetik ve modern tasarımlarla piyasaya sunmalarıdır. (*Hürriyet*, 18 Haziran 1995). Mudo’nun kaliteli ve lüks ekmeğin üretimine geçmesi de Özkök’ü heyecanlandıran bir diğer yeniliktir. (*Hürriyet*, 28 Eylül 1997).

“Hayattan tad almak” kavramı ile özetlenen bakış doksanlı yılların ortasında beliren bir yaşam felsefesi. Kimi zaman “life style”, kimi zaman “yaşam tarzı”, kimi zaman “tarzı hayat” şeklinde sloganlaştırılan ve esas itibarıyla gelir piramidinin üst katmanlarında yer alan elit kişilerin paylaştıkları bir hayat tarzı. Bu hayat tarzında tek meşgale sadece para kazanmak ve onu doya doya harcamak değil. Para kazanmanın yanı sıra, Özkök’ün deyimiyle, “siyaset dışı duyarlılıklar”ın da gelişip serpilmesi şart. Bu “duyarlılıklar” arasında doğa, çevre ve hayvan sevgisi en önemli yeri işgal etmekte. Bu

nedenle de *Hürriyet* köşe yazarları Bekir Coşkun ve Ayşe Arman'ın kedi ve köpeklerine ayırdıkları yazıların yanı sıra Özkök'ün de ara sıra evindeki kedisinden söz etmesi şaşırtıcı değil. (*Hürriyet*, 27 Haziran 1994 / *Hürriyet*, 4 Şubat 1996 / *Hürriyet*, 7 Şubat 1999). Özkök 1980 sonrası Türkiye'sinde evcil hayvan sevgisinin gelişmesiyle birlikte bu merakın gıdası, veterineri, dergisiyle birlikte belli başlı bir ticari sektör haline geldiğini belirtip şu tespitle bulunurken bir yerde gazetenin yayın çizgisinin de okurun değişen talebine göre değiştiğini itiraf etmektedir:

“Bütün bunlardan dolayı da hayvan haberleri gerek yazılı, gerek görsel medyada önemli yer tutma eğilimine girdi. *Hürriyet* başından itibaren bu trendi yakaladığı için hayvan haberlerine en çok yer veren gazete oldu.” (*Hürriyet*, 23 Ocak 1999).

Özkök'ün savunduğu “hayattan zevk alma” felsefesi içinde önemli yer tutan bir diğer kavram tüketici olmanın insanlarda yarattığı hazdır. Bu aslında 12 Eylül sonrasında uygulamaya konulan ekonomik programın temel taşıdır. Ekonominin hızını düşürmemek için yüksek enflasyonla bir arada yaşamayı amaçlayan bir iktisadi politikanın doğal sonucu artan tüketimdir. Tüketimi arttırmayı ve sıradan insanı bir tüketici haline dönüştürmeyi hedefleyen bu iktisadi politikanın görünürdeki en önemli simgesi alışveriş merkezleri ve lüks ürünlerin sergilendiği albenili vitrinlerdir. Bu nedenle Özkök'ün birçok yazısı yeni alışveriş merkezlerine ve vitrinlere birer methiyedir.⁵ Özkök vitrinlere methiye döküyorsa nedeni alışveriş merkezlerinin çoğalmasıyla birlikte sayıca artan ve estetikleşen vitrinlerin kendisi için Türk modernleşmesinin elle tutulur en önemli kanıtını teşkil etmesinden ileri gelmektedir.

Özkök ve Milliyetçilik

Özkök'ün söyleminde önemli yer tutan bir diğer öge milliyetçiliktir.⁶ Bu rengin kendini en çok belli ettiği zaman dilimi ise Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) PKK'ya karşı mücadele verdiği doksanlı yıllardır. Bu milliyetçi söylemde iki unsur dikkati çeker. Birincisi Özkök'ün TSK mensuplarıyla ilgili gözlemlerinde kullandığı referans, ikincisiyse topluma vermek istediği birliktelik mesajıdır. Özkök askere giden gençlerle ilgili gözlem ve duygularını dile getirirken sürekli olarak Batı'nın ve özellikle Amerika'nın gençliğini veya askerlerini referans almakta, bunu yaparken de Türk gençlerinin Batı'daki akranlarına fiziken ne kadar benzediklerini vurgulamaktadır. Başka bir deyimle yazılarıyla inşa

⁵ Ertuğrul Özkök, *Artakalan Zamanda*, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 266-277, 407.

⁶ Bu konuda bir inceleme için bkz. Tanıl Bora, “Türkiye’de milliyetçilik söylemleri: Melez bir dilin kalın ve düzensiz lügâti”, *Birikim*, Kasım 1994, Sayı 67, s. 9-24.

etmeye ve oluşturmaya çalıştığı Yeni Türk İnsanı olarak adlandırılabilir çağdaş ve Batılı bir profile sahip bir Türk insanı portresinin asker kıyafeti taşıyan versiyonunu çizmektedir:

“Üzerinde kısa kollu bir tişört var. Başına üzerinde kuru kafa desenleri bulunan kırmızı bir bandana takmış. Ya İstanbul’dan, ya Ankara’dan, ya Antalya’dan satın almış. Hemen yanibaşında ise aynı yaşta başka bir genç. Onun da kepi tersine çevrilmiş. Karşınızda sanki iki rapçi duruyor. Oysa onlar asker. Hem de Türk askeri. Yaşları 19, bilemediniz 20. Yirmilerinde ve güzel çocuklar. Her biri size, Türk insanının değişen, güzelleşen güzergâhını çiziyor.” (*Hürriyet*, 26 Mart 1995).

Özkök İstanbul’dan Ankara’ya uçarken tesadüfen aynı uçakta bulunan Güneydoğu ve Doğu’ya sevk edilmekte olan ve “hepsi Trakya’dan, İstanbul’dan, Edirne’den. Yani hepsi Avrupalı” diye vurguladığı askerlerle ilgili gözlemleri de gene onların fiziki profilleri ile ilgili:

“Kiminin üzerinde mavi, kırmızı, sarı montlar var. Botlarının üzerine düşmüş hafif bol blucinler giymişler. Saçları kısacık kesilmiş. Ama asker saçına benzemiyor. Son moda Amerikan denizci tıraşı. Bir kısmının saçları sarı.” (*Hürriyet*, 19 Şubat 1995).

Özkök’ün erlerin görünüşleriyle ilgili yaptığı tasvirin subaylar için de yapılmış bir versiyonu mevcut. Türk Hava Kuvvetleri’ne ait bir F-4 uçağının Midilli adası açıklarında denize düşmesinin akabinde sağ kurtulan pilotun kendisini bekleyen basın mensuplarının önüne düş almadan ve traş olmadan çıkmayı reddetmesi üzerine kaleme aldığı yazıda Özkök’ün yorumu gene fiziki görünümle ilgili. Ancak burada yapılan önemli vurgu TSK’nın, sivillere kıyasla, görünümüne ne kadar önem verdiği:

“Hırpaniliğin, beş karış sakalla gezmenin neredeyse milli haslet sayıldığı bir ülkeden gelen subayın şu hareketine bakın. (..) Fotografına uzun uzun baktım. Tertemiz bir genç. Arkadaşını ve tayyaresini kaybetmenin derin üzüntüsü her çizgisinden okunuyor. Ama sakal tıraşını olmuş. Banyosunu yapmış. Küçük bir hareket. Büyük bir saygı. Medenilik, kendini asıl böyle ince ayrıntılarda gösteriyor. Ve ne mutlu ki, Türk subayı bu ince ayrıntıları çok iyi yakalamış durumda.” (*Hürriyet*, 31 Aralık 1995).

Subayların, sivillerin aksine, giyim kuşamlarına gösterdikleri itina ile ilgili verilen bu örnekte belli olduğu gibi Özkök’e göre TSK zihniyet ve davranış açısından “siviller”in, yani siyasi elitlerin de önündedir ve onların model veya referans olarak almaları gerektiği bir kurumdur. Özkök Kenan Evren’in ev sahipliğini yaptığı, davetliler arasında kendisinin ve Org. Çevik Bir’in de yer aldığı yemekle ilgili izlenimlerini aktarırken de aynı noktayı vurgulamaktadır. TSK mensuplarının zihniyet ve dünyaya bakış açısından siyasetçilerin de önüne geçtikleri, ya “askerler uluslararası ilişkilerde diplomasinin gereklerini iyi biliyorlar” yorumunu yaparak, veya davet esnasında protokol masasında

yer alan sivil-asker karışımı zevattan sadece Kenan Evren ile Org. Çevik Bir'in dansa kalktıklarını belirttikten sonra "sivillerin dans etmediği, askerlerin ise uzun süre dans pistinde kaldığı toplumda, en azından görüntüde bir tuhafılık yok mu?" sorusunu sorarak vurgulamakta. (*Hürriyet*, 2 Mayıs 1998).

TSK'da görev yapan askerler söz konusu olunca Özkök son derece duygusallaşmakta. Özkök yazılarında askerlerin birliklerine sevk edilmeleri sırasında gelenek haline gelen uğurlama korosunu yüceltmekte, damadı, pop müziği sanatçısı Ercan Saatçi'yi uğurlarken hislerine hâkim olamayıp birden benliğini o coşkulu asker uğurlama tezahüratına kaptırırken:

"Dün ilk defa ben de bir yakınımı askere gönderdim. Kızımın eşi, damadım, çocuğum askere gitti. Havaalanında onu öptüm. 'Güle güle' dedim. O daha uzaklaşırken, içimdeki coşkulu koro haykırmaya başlamıştı: 'En büyük asker bizim asker'". (*Hürriyet*, 27 Mayıs 1999).

Özkök'ün milliyetçiliğinde Cumhuriyet Bayramı kutlamaları hem önemli bir yer teşkil etmekte, hem de önemli bir simgesel anlam taşımakta. Bu kutlamalara halkın coşkulu katılımı Özkök'ün gözünde hem toplumun "Cumhuriyet'e sahip çıkması" anlamını taşımakta, hem de "Atatürk inkılaplarının artık topluma gerçekten mal olduğu"na olan inancını perçinlemekte. (*Hürriyet*, 29 Ekim 1994). Özkök kimi zaman siyasi ve askerî elitlerin sözcüsü ve ikaz mercii görevini de üstlenmekte. Nitekim Refah-Yol koalisyon hükümetinin istifa etmesinin ertesi yılı düzenlenen Cumhuriyet'in 75inci yılı kutlamalarının arifesinde cami minarelerinde kutlamalarla ilgili herhangi bir mahyaya rastlamaması Özkök'ü derinden üzüp ikaz nitelikli bir yazı yazmasına nedendi. (*Hürriyet*, 26 Ekim 1998). Özkök'ün bu ikazı üzerine cami imamları gerekli milli refleksi gösterip cami şerefelerinin ışıklarını yakmaları Özkök'ün sevinmesine ve "75. yıl coşkusunun topluma yayıldığı" tespitini yapmasına yol açtı. (*Hürriyet*, 30 Ekim 1998). Özkök'ün Cumhuriyet Bayramı kutlamaları karşısında duyduğu, daha doğrusu topluma aşılama çabası ve coşku Kürt-Türk, İslamcı-laik kutuplaşmasının eşliğinde olan bir toplumun çeşitli kesimlerini birbirleriyle kucaklaştırma amacını da taşıyor. 1992 yılında Cumhuriyet Bayramı kutlamaları vesilesiyle yazdığı makalesinden, Özkök'ün topluma "birlik ve beraberlik" ruhunu aşılama hedeflediği anlaşılmakta. Bu yazıda bir yandan Türk-Kürt birlikteliği mesajını vermekte, diğer yandan da Güneydoğu'da PKK'ya karşı mücadele veren TSK mensuplarına moral zerk etmekte:

"Apo, bu ülkeyi bölmek için yola çıkarken, tam aksine, bu ülkeyi tarihinde ilk defa bu kadar birleştiriyor. Bütün bu bayraklar, bütün bu İstiklâl Marşları, bütün bu sevgi ve destek çığlıkları, Türkiye'nin

en güzel geleceğini vaat ediyor. Aslında ihtiyacımız olan buydu. Biz artık, birleşmeyi öğreniyoruz. Biz artık, ırkçı olmadan milliyetçi olmanın büyüsunü, altın formülünü keşfediyoruz. Biz artık, çağdaş bir milliyetçi olmanın dayanılmaz hazzını yaşıyoruz. Bu sınırlar içinde herkesin, bütün renkliliği, bütün kültürel öz, dili ve dini ile tam bir eşitlik, kardeşlik içinde yaşamasının keyfini çıkaracağımız günleri özlemle bekliyoruz. (...) Yaşasın Cumhuriyet!.. Yaşasın bu sınırları kahramanca koruyan gençlerimiz!.. Yaşasın bu sınırlar içinde yaşayan bütün vatandaşlarımız!.. Yaşasın yeniden keşfettiğimiz bu muhteşem birlik duygusu'.." (*Hürriyet*, 29 Ekim 1992).

Bayrak Özkök'ün milliyetçi söyleminde önemli yer tutan bir başka kavram. Türk bayrağının renginin çabuk yıpranıp solması üzerine daha dayanıklı kumaş ve boyadan imal edilmiş yeni bir bayrağın denenmeye başlanması, Özkök'ün bu deneyden sitayişle bahsetmesine ve desteklemesine yol açmakta. (*Hürriyet*, 10 Temmuz 1995). Türkiye İş Bankası Genel Müdürlüğünün İstanbul'a taşınması vesilesiyle verilen davete katılan Özkök'ün davetle ilgili en önemli gözlemi gene bayrak:

"Ortadaki binanın tepesine, şu ana kadar Türkiye'de gördüğüm en güzel Türk bayrağı çekilmiş. Bayrağın direği tam anlamıyla Amerikan esprisine göre yapılmış. Yani ülkenin kendine güvenini ve bir sembol olarak bayrağın temsil gücünü çok iyi veriyor." (*Hürriyet*, 25 Ağustos 2000).

Özkök'ün bayrak ve TSK'ya yaklaşımı bununla kalmamakta. Özkök bir yandan Güneydoğu'da PKK'ya karşı sürüp giden gayri resmi savaş, diğer yandan Refah-Yol koalisyon hükümetiyle birlikte başlayan Siyasal İslâm-laik elitler gerginliği nedeniyle "birlik ve beraberlik" ruhunu koruma içgüdüleriyle hareket edip milliyetçi değerleri savunmakla kalmamakta, bu değerleri "yeni milliyetçilik", veya dönemin başbakanı Tansu Çiller'in deyimiyle, "Türkiye milliyetçiliği" şeklinde de kavramsallaştırmakta. Bu yeni milliyetçiliğin temel ögesi, Tansu Çiller'in deyimiyle, "Türk bayrağının yeniden keşfi". (*Hürriyet*, 31 Ekim 1994). Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının bir bayrak seli halinde gerçekleşmesi karşısında Özkök'ün "Yalnız bayramımızı değil, bayrağımızı da yeniden keşfediyoruz. Cumhuriyet Bayramı, yalnız rejimin değil, aynı zamanda bu ülke sınırlarını koruma azminin flaması haline dönüşüyor" yorumunda bulunmasına yol açmakta. Tüm bu gözlemlerden sonra Özkök milliyetçiliği yeniden yorumlamakta ve onu "çağdaş milliyetçilik" yani "ırkçı olmadan milliyetçi olmanın büyüsunü altın formülünü keşfetme" olarak tarif etmekte. (*Hürriyet*, 29 Ekim 1992). Özkök'ün MHP eski Genel Başkanı Alparslan Türkeş'i methetmesi de Türkeş'in tabanını tahrik edip Türk-Kürt gerginliğinin bir iç savaş haline dönüşmesine yol açacak herhangi bir demeç vermemesinden kaynaklanmakta. (*Hürriyet*, 15 Mayıs 1994).

Bu yeni milliyetçiliğe uygun “milli insan” tipi ise İstanbul Etiler’de açılan Fly-İnn mekânında rastlanan gençlik. Eski uçakların dekor olarak kullanıldığı mekânın ortasına asılan *London Illustrated News*’da yayımlanan Atatürk’ün bir kadınla dans ettiği ünlü fotoğraf, girişteki bayrak direği ve dalgalanan Türk bayrağı, mekânda çalınan Türk pop müziği. Tüm bunlar Özkök’ün “yeni milliyetçilik” kavramının kapsamına girmekte:

“Türk bayrağı, Harun Kolçak, dans eden Atatürk, blucin ve uçak... Yeni milliyetçiliğin geniş coğrafyasından bunların hepsine yer var.” Bu yeni milliyetçiliği benimsemiş olan yeni kuşak Özkök’ün gözünde sosyalistlerin yapamadıkları devrimi gerçekleştirecek olan kuşak: “Onlar 68 kuşağının yapamadığını yapıyorlar. Elllerinde bayrakları ile radikal bir zihniyet ihtilaline doğru yürüyorlar.” (*Hürriyet*, 21 Aralık 1992).

Özkök’ün milliyetçi söyleminde Türk ve yabancı pop müziği ve türküler önemli bir yer işgal etmekte. Müzik aynı zamanda Özkök’ün halka moral ve özgüven zerk etmek için kullandığı güçlü bir silah. Bir yandan Güneydoğu’da PKK’ya karşı sürdürülen silahlı mücadele, diğer yandan bunlardan çok uzakta İstanbul’da düzenlenen konserler gibi birbirinden uç noktalarında cereyan eden iki değişik olaya dikkat çeken Özkök bu örneklerin toplum bağlarını güçlendirmek için kullanmayı tercih etmekte:

“Şu manzaraya bir bakın. Çırağan Sarayı’nın bahçesinde Zülfü Livaneli söylüyor. İki adım ötesinde Esmâ Sultan Yalısı’nda muhteşem bir flamenko gösterisi var. Ortaköy cıvı cıvı. Freddie Hubbard orada. Wayne Shorter orada. Şu ülkeye bir bakın. Doğusunda 250 bin askeri, ülke bütünlüğü için savaşıyor. Ve batısında hem HABITAT’ı hem de dünyanın en güzel müzik festivallerinden birini finanse ediyor. Sadece maddi finansmandan söz etmiyorum. Manevi ve sosyal finansmandan söz ediyorum. Bu ülke işte bunu başarıyor. Varsa dünyada bunu başarabilecek başka bir ülke çıksın ortaya.” (*Hürriyet*, 9 Haziran 1996).

Özkök’ün milliyetçi içerikli yazılarında göze çarpan önemli bir diğer husus Türkiye’nin kültür ve yaşam düzeyi açısından üstün bir ülke düzeyine erişmesini ilân etmesi. Ancak bu tespiti yaparken emsal olarak aldığı referanslar Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğu komşuları. Yani kendilerinden üstü kapalı bir şekilde “İki ortaçağ diktatörü, bir dinî bağınazlık demirperdesi. Bir de tarihin talihsiz olaylarında takılı kalmış bir nefret rejimi” diye söz ettiği Irak, Suriye, İran ve Ermenistan. (*Hürriyet*, 10 Ekim 1998.) Özkök’ün Türkiye’nin üstünlüğünü ilân etmesine neden olduğu Suriye-Türkiye karşılaştırması şöyle: “Evet, hiç abartmıyorum. Suriye başkenti ile İstanbul arasında yüz yılı aşan bir fark var. bu fark sadece ekonomik gelişmişliği değil, aynı zamanda davranış, sosyal zihniyet bakımından da çarpıcı.” (*Hürriyet*, 22 Ocak 1993.)

Özkök - Tansu Çiller – bıyıklar sendromu

Özkök'ün topluma vermeye çalıştığı mesaj içinde en önemli kesim inşasına katkıda bulunmaya çalıştığı Yeni Türk İnsanı'yla ilgili. Bu yeni kimlik ve profilin içinde genç işadamları ve profesyonel yöneticiler kadar, yeni bir siyasetçi kuşağını temsil eden ve DYP Genel Başkanı seçildiğinde birçok kişiye umutlar veren Tansu Çiller de önemli yer tutmakta. Çiller'in önemi zarif ve güzel bir kadın oluşundan, Amerika'da eğitim görmesi ve İngilizceye bihakkın vakıf olmasından ileri geliyor. Geleneksel siyasetçi tipinde rastlanmayan bu değişik özellikleri bünyesinde topladığından Çiller'in DYP Genel Başkanlığı'na seçilmesi kentli elitler nezdinde artık özlemi çekilen yeni bir siyasetçi kuşağının ortaya çıktığı izlenimini uyandırdı. DYP Kongresi'ni izleyen Özkök partiye yeni katılan Çiller ve Ersin Faralyalı hakkında "ikisi de, son derece medeni görünümlü, güzel insanlar. Bir bıyık yığını içinde hemen fark ediliyorlar" gözlemini yaptıktan sonra şu dilekte bulundu: "Siyasi hayatımızın ciddi bir estetik operasyona, zarif bir makyaja, ince bir dokunuşa ihtiyacı var." (*Hürriyet*, 25 Kasım 1990).

Özkök'ün bu dileği kısa zamanda yerine geldi ve Çiller DYP Genel Başkanlığına seçildi. Çiller DYP Genel Başkanlığı'na seçildiğinin ertesi günü sütunundaki fotoğrafını bıyıkları kesilmiş yeni bir fotoğrafıyla değiştiren Özkök böylece taşralılığın simgesi haline gelen bıyığı "modası geçmiş olan değerler" sepetine atıp Yeni Türk İnsanı'nın nasıl bir fiziki görünüme sahip olması yolunda da öncülük görevini yerine getirdi. Çiller'in DYP Genel Başkanlığı'na seçilmesi Özkök'e göre "Demirel'in köylü partisi" olarak bilinen DYP'de gerçekleşen bir devrimdi, "Bıyıklılar ideolojisi"nin yıkılmasıydı. (*Hürriyet*, 15 Haziran 1993). Özkök Tansu Çiller figürünün "Batı için cazip bir medya starı haline gelebileceği"ne işaret edip, bunu da modern Türkiye imajına bir katkı olarak değerlendirmekteydi. (*Hürriyet*, 22 Mayıs 1993.)

Yeni Türk İnsanı'nın imajında bıyık son derece olumsuz bir öge. Özkök Dünya Kupası'nı izlemek için gittiği Paris'te Türkiye'yi resmeden bir futbol panosunda bıyıklı bir taraftara yer verildiğini fark etmesi üzerine müthiş hayal kırıklığına uğradı. Türkiye'de bıyıklıların sayıları azalmasına rağmen panodaki fotoğrafta bıyıklı bir Türk'ün yer alması Özkök'ü bir nevi kaderciliğe doğru itmekte:

"Hınzır, önyargılı, hergele bir el, duvardaki fotoğraflarımıza hemen o bıyığı ekleyiveriyor. Biz bıraksak da bıyık bizi bırakmıyor. Hem dudağımızın üstündeki, hem kafamızın içindeki o kara püskül,

kader gibi yakamıza yapışmış. Ne yapalım...Bununla yaşamayı öğreneceğiz. Daha kimlerle, nelerle birlikte yaşamayı öğrenmedik mi?" (*Hürriyet*, 12 Temmuz 1998).

Özkök ve Güç'ün temsilcileriyle ilişkiler

"Türk basınının Amiral Gemisi" nin kaptanı olan Özkök'ün gücü elinde tutan çevrelerle, başka bir deyimle, elitlerin elitleriyle çok samimi ilişkiler geliştirmiş durumda. Bu kimi zaman Rahmi Koç'un yalısında verdiği bir özel davette ABD'nin en ünlü iki TV sunucusundan biri olan Peter Jennings ile "kravatsız off the record" bir muhabbete dalmak, (*Hürriyet*, 2 Ağustos 1998), kimi zaman Ürdün Kralı Hüseyin'in cenaze törenine Cumhurbaşkanı Demirel'le birlikte katılıp dünya liderleriyle bir arada olmak, (*Hürriyet*, 10 Şubat 1999) kimi zaman "Türkiye'nin en büyük banka sahiplerinden biriyle" konuşmak, (*Hürriyet*, 15 Şubat 1999), kimi zaman Rolling Stones konserini iş ve basın âleminin yıldız isimleriyle bir arada seyretmek, (*Hürriyet*, 21 Eylül 1998 ve *Hürriyet*, 8 Kasım 1999), kimi zaman hem *The Washington Post* gazetesi yönetim kurulu üyesi, hem de Coca Cola Şirketi'nin "bir numaralı adamı" olan ve "dört günde iki Cumhurbaşkanı, dört başbakan ile baş başa görüşmeler" yapabilecek kadar güçlü bir yöneticiyle, Özkök'ün deyimle, "tam bir mega patron"la, Antalya Sheraton Oteli'nde başbaşa görüşmek, (*Hürriyet*, 6 Haziran 1992), kimi zaman ise "her biri kendi alanında önemli insanlar" olan ve "para dünyasına hükmeden, borsayı şekillendiren, ekonomiye biçimler veren, zihniyet iklimlerini etkileyen bir insan mozaïği" ile birlikte bir filmin ilk gösterimini izlemek şeklinde tezahür etmektedir. (*Hürriyet*, 26 Aralık 1993.).

SONUÇ

Özkök'ün siyaset dışı ağırlıklı yazılarında bir misyon sözcülüğünün izleri belirgindir. Bu misyon bir yandan milliyetçi bir dil kullanarak özellikle TSK'nın PKK'ya karşı yürüttüğü silahlı mücadele yıllarında "birlik ve beraberlik" duygularını taze tutmak, diğer yandan Refah-Yol hükümeti sırasında beliren İslamcı-laik elitler gerginliğı süresinde Cumhuriyet'in temel değerlerini sahiplenmek ve onları savunmaktır. Özkök'ün bu tür yazıları Türk bayrağı ve Atatürk silüetinin yan yana yer aldığı *Hürriyet*'in logosuyla da tamamen uyumludur. Gazetenin ve genel yayın yönetmeninin temel amacı devletin ve Cumhuriyet'in değerlerini savunmak, bunu neredeyse ideolojik bir misyon haline getirmektir. Özkök'ün bir diğer misyonu topluma moral aşılmasıdır. Türkiye'yi Suriye ile

karşılaştıran yazılarının temel amacı okura, Özal'ın ünlü deyimiyle, "Türkiye'nin çağ atlamış olduğu" mesajını iletmektir.

Özkök'ün üstlendiği misyonun bir diğer yanı toplumsaldır. Bu misyon 21.Yüzyıl'a girmekte olan Türkiye'de bu yeni çağa yakışır Yeni Türk İnsanı figürünü âdeta elleriyle yoğurarak yaratmaktır. Özkök 1980 sonrasında toplum sahnesinde yer alan yeni elitlerden söz ettiği yazılarında sürekli vurguladığı bu elitlerin Batı değerlerini benimsemiş, Avrupai bir görünüme sahip, girişimci yanları ve kıvrak zekâlarıyla kitlelerin arasından sıyrılıp ön plana çıkmayı başaran kişiler olduklarıdır. Bu söylemde işadamları ve girişimciler önemli bir yer tutmaktadır. Özkök için girişimciler Özal döneminin yarattığı yeni bir elittir. Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği Başkanı Hasan Arat da bu açıdan anlamlı bir örnektir. Özkök Türkiye'nin en önemli sektörlerinden tekstil sektörünün önde gelen bir derneğin başkanı Arat'ı şu satırlarla takdim etmekte:

"Hasan Arat, genç bir tekstilci. 1980'li yıllarda birden fıskıran genç Türk sanayicisi tipinin en iyi örneklerinden biri olarak kabul edilebilir. Bu genç insanlar, Cumhuriyet sonrasında içine kapanık hale gelen Türk toplumunun, dışarı açılması ve ekrovert bir ekonomik zihniyetin yayılmasında uçbeyi olarak görev yaptılar. Yeni Türkiye'nin etkileyici prototipini oluşturdular." (*Hürriyet*, 16 Aralık 1992).

Özkök için Hasan Arat ve benzeri tekstil ve deri sanayicileri Türkiye'nin öncüleri ve yeni seçkinleri. Özkök bu yeni seçkinlerden söz ederken kelimelerini esirgemiyor:

"Dünyayı giydirmeye hazırlanan yeni bir sanayi eliti. Hepsi Türkiye'den. Hepsi bu ülkenin son 15 yıldaki müthiş hayalperestliğinin çocukları. Hepsi son 15 yıldaki büyük iddianın sahipleri. Hepsi, bugün ucuna geldiğimiz gümrük birliği idealinin akıncıları, uçbeyleri." (*Hürriyet*, 29 Ekim 1995).

Özkök Yeni Türk İnsanı'nı şekillendirirken ve topluma moral zerk ederken gazetecinin temel işlevi olan habercilik ve yorum yapma işlevinin çok üstüne çıkmakta, âdeta işaret parmağıyla ufku gösteren, medya mensuplarının kullanmayı pek sevdikleri deyimle, âdeta bir "kanaat önderi" haline gelmekte. Ancak Özkök'ün üstlendiği Türk halkının ufkunu açma ve maneviyatını güçlendirme misyonunun yanı sıra bir misyonu daha var. Kendisi de ifade ettiği üzere artık bir "business" haline gelen bir medya kuruluşunun üst düzey yöneticisi:

"*Hürriyet* Gazetesi'nin genel yayın yönetmenliğinin yanı sıra icra kurulu başkanayım. Aynı zamanda Doğan Yayın Holding'in en üst profesyonel iki yöneticisinden biriyim."

Konumu bu olan Özkök'ün normal gazeteci tarifinin dışına çıkması da artık gayet doğal bir gelişme. Nitekim kendisi de bunu teslim etmekte: “Dolayısıyla, bir yönetici olarak grubumun işlerini takiple görevliyim.” Bu görev aynı zamanda Doğan Grubu'nun kuracağı bir karton sanayii yatırımı teşvikinin akibetini devlet katında takip etmeyi de kapsıyor. (*Hürriyet*, 18 Aralık 1998).

Özkök'ün bir basın grubunun üst düzey yöneticisi olma sıfatıyla TÜSİAD üyesi oluşunu, bununla da yetinmeyip NTV eski yayın yönetmeni Nuri Çolakoğlu'nun da TÜSİAD Yönetim Kurulu'nda yer almasını olağan ve sıradan kararlar olarak gösterip bu kararları “işin gereği” olarak takdim etmesinin alışlagelmiş gazetecilik ilkeleriyle pek fazla bir ilgisi yoktur. (*Hürriyet*, 20 Ocak 2001). İlgisi yoktur zira kuruluş statüsüne göre büyük işadamları ve sanayicilerin çıkarlarını savunmayı amaç edinen bir derneğe üye olmak, bir noktadan itibaren, hekimin hastasıyla, gazetecinin mülakat yaptığı veya haber kaynağı olan muhatabıyla meslekî ilkelerin dışına kayarak duygusal veya karşılıklı çıkar ilişkileri kurmasına çok benzemektedir. Artık Özkök'ün gerek TÜSİAD'ın temsil ettiği büyük sermaye sınıfına ve gerekse liberal ekonomi uygulamasına eleştirel bakması imkânsızdır, zira onlarla aynı safta yer almaktadır. Aynen onlar gibi üst düzey yöneticisi olduğu basın grubunun devlet katıyla olan ilişkilerinde ortaya çıkabilecek muhtemel pürüzleri bir işadamı sorumluluğuyla olumlu sonuçlandırmak için çaba harcamaktadır. Ancak ideolojilerin sona erdiği bir devirde Özkök'ün yazılarıyla yoğurmaya ve yaratmaya çalıştığı Yeni Türk İnsanı heykelinde bu tür duyarlılıklar artık “out” sayılabilecek ilkelere dir. Aslıolan gücü temsil eden odaklarla yakınlaşmak, o seçkin çevreye girebilmek, zamanı gelince onlardan faydalanmak üzere, gücü ve iktidarı temsil eden kişilerle iç içe olmaktır.

21. Yüzyıl'a adım atarken Yeni Türk İnsanı'nın karakalem bir eskizi çizilmeye çalışılırsa ortaya çıkan portre aşağı yukarı, basının yıldız isimlerinin ve son yıllarda yayın patlaması yaşamış olan dergi sektöründeki yazarların elbirliğiyle oluşturmaya çalıştıkları ve Ertuğrul Özkök'ün ısrarlı bir şekilde nihai şeklini vermeye uğraştığı günümüz kentli elitlerin bir portresidir: Fiziki görünümü ve eğitimi itibarıyla Avrupalı veya Amerikalı akranlarından ayırd edilemeyen, buna karşılık “milli değerlerimiz”den bayrağa sahip çıkan, Cumhuriyet Bayramı'na maytaplar, ay yıldızlı rozetler, Türk pop müziği ve Onuncu Yıl Marşı eşliğinde katılan, oğlunu veya damadını askere uğurlarken duygulanan ancak kısa sürede kendisini toparlayan ve günlük işlerine dalan, “hayattan

zevk alma” kavramını içerdüği anlamıyla en geniş şekilde uygulamayı, önce TÜGİAD veya GYİAD’a üye olmayı, daha sonra TÜSİAD’a terfi etmeyi, her gün basında ve televizyonda gördüğü ve gücü temsil eden simalarla onlara “sen” diye hitap edecek kadar samimi ilişkiler geliştirmeyi, bir telefonla Devlet Bakanı’na ulaşabilecek kadar güçlü bir genel müdür olmayı, yeterince para kazandıktan sonra Özkök’ü örnek alıp (*Hürriyet*, 18 Haziran 2000) kiralayacağı özel uçağa atlayıp Ege veya Akdeniz’in bir koyunda deniz kenarındaki evinde kendisini bekleyen eşine uçağın kanatlarından atlayıp kavuşmayı hayal eden Yeni Türk İnsanı.

Bu yazının ilk hali *Birikim* dergisinin Nisan 2001 sayısında yayınlanmıştır.